

Nr 367

Av herr Ohlin m. fl., angående arbetsmarknadspolitiska åtgärder i samband med driftsinskränkningar m. m.

(Lika lydande med motion nr 279 i Första kammaren)

Rätten till arbete bör tryggas. Stora ansträngningar bör göras för att öka denna trygghet. Vi fäster mycket stor vikt vid anställningstryggheten. I samband med uppläggningsen av våra förslag rörande riktlinjerna för den ekonomiska politiken och i särskilda sammanhang — t. ex. kravet på en allmän sysselsättningsförsäkring — har vi framhävt dess grundläggande betydelse.

Under fjolåret kunde man registrera en snabb minskning av antalet ledigförklarade platser och en ökning — om än inte oroväckande ännu så länge — av arbetslösheten. Detta har i statsverkspropositionen ansetts innebära en minskad spänning och större balans på arbetsmarknaden. Det kunde vara riktigt vid årsskiftet. Situationen blir emellertid en annan om utvecklingen skulle fortsätta i samma riktning som för närvarande.

Det mest oroande inslaget i arbetsmarknadsbilden ur trygghetssynpunkt är ökningen av antalet företagsnedläggelser och driftsinskränkningar. Denna ökning är som framgår av statistiken betydande och kan inte förklaras enbart med hänvisning till strukturomvandlingsprocessen. Regeringens felaktiga uppläggning av den ekonomiska politiken är en viktig förklaring till det nuvarande tillståndet.

Utvecklingen beträffande företagsnedläggelser och driftsinskränkningar är följande enligt AMS' statistik:

Driftsinskränkningar och företagsnedläggelser 1960—1966.

<i>Driftsinskränkningar</i>	<i>Avskedanden och permitteringar</i>	
	<i>Antal arbets- ställen</i>	<i>Berörda ar- betstagare</i>
1960	134	6 732
1961	197	8 271
1962	222	9 993
1963	199	8 108
1964	126	4 312
1965	189	8 890
1966	563	20 733

Därav företagsnedläggelser

1960	80	4 534
1961	83	4 466
1962	80	4 278
1963	69	4 152
1964	80	3 045
1965	128	7 205
1966	236	10 323

Driftsinskränkningarna har i särskilt stor omfattning drabbat exportindustrien och sådan industri som möter stark konkurrens med utländska företag på hemmamarknaden. Det tyder på att den svenska industriens konkurrenskraft gentemot utlandet blivit nedsatt. För att möta den internationella konkurrensen kommer en fortsatt rationalisering av de svenska företagen att bli nödvändig. I vissa fall blir det fråga om personalinskränkning och även nedläggning av företag. Denna process är nödvändig och kan ej förhindras. Men vi bör vara beredda att solidariskt dela de bördor som den nödvändiga strukturomvandlingen lägger på de direkt berörda människorna.

Den oroväckande trenden måste mötas med kraftfulla insatser på det ekonomiskt-politiska fältet. Nödvändigheten av en snabb och genomgripande reform av skattesystemet träder i förgrunden. Men det är också angeläget med mera direkta insatser inom ramen för arbetsmarknadspolitiken. I detta sammanhang framför vi förslag om förbättringar i detta senare hänseende.

Längre varseltid

En förutsättning för att arbetsmarknadsmyndigheterna skall kunna ge effektiv hjälp i samband med företagsnedläggelser och driftsinskränkningar är att de varslas i tid om sådana åtgärder. Ju längre varseltiden är, desto bättre kan myndigheterna planera omställningen av den berörda arbetskraften och desto större effekt kan de företagna åtgärderna väntas få. Sedan början av 1950-talet gäller en överenskommelse mellan AMS å ena sidan och SAF m. fl. organisationer å den andra, att varsel skall ges som regel två månader i förväg innan driftsinskränkning av mera väsentlig omfattning företages. I praktiken torde ofta en längre varseltid iakttagas, vilket inte minst får antas bero på det ansvar som företagsledningarna genomgående känner för sina anställda.

Det vore avgjort en fördel, om varseltiden kunde förlängas generellt. Arbetsmarknadsmyndigheterna förfogar numera över en rad handlingsalternativ i samband med driftsinskränkningar. Det skulle underlätta valet av rätt alternativ om myndigheterna fick mer tid till sitt förfogande för sin verksamhet. Vissa handlingsalternativ behöver noga förberedas, vilket också tar tid. Omställningsåtgärder för den äldre arbetskraften och kvinnorna är ofta mycket tidskrävande.

Några allvarliga invändningar torde inte komma att riktas från företagsledningarnas sida mot en förlängning av varseltiderna. I viss utsträckning innebär detta förslag endast en sanktion av praxis. Ledningen för ett företag torde i flertalet fall vara väl informerad om företagets situation långt i förväg och torde då ofta även ha klart för sig vilken åtgärd — nedläggning eller inskränkning av driften — som måste beslutas.

Det är av vikt att även underleverantörer informeras om ett företags förestående driftsinskränkningar. Detta är av betydelse för planeringen av deras verksamhet och för tryggheten för deras anställda.

Vi vill mot bakgrund av det sagda föreslå, att arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att snarast upptaga förhandlingar med berörda organisationer om en förlängning av varseltiden.

Bättre arbetsförmedling

Genom förbättrad arbetsförmedling — liksom genom längre varseltid — skulle de människor som drabbas av driftsinskränkning få en ökad garanti för trygghet i omställningsprocessen. Samtidigt skulle samhället sannolikt kunna göra betydande reala vinster genom att arbetsmarknadspolitiken effektiviserades.

Det är enligt vår mening angeläget att de personalresurser som är tillgängliga för arbetsförmedlingsändamål utnyttjas effektivt. Personalen måste vara så rörlig att koncentrerade arbetsförmedlingsinsatser kan sättas in när och där dessa behövs, t. ex. f. n. i Ådalen. Ofta kan det vara en fördel om arbetsförmedlingskontor efter överenskommelse med företagsledningarna inrättas i företag som har varslat om nedläggning eller omfattande permitteringar. En sådan ökad rörlighet ställer större krav på personalen och på dess utbildning. Vi fäster stort avseende vid de förslag till förbättrad utbildning av personal inom arbetsförmedlingen m. m. som framlagts av statskontoret och som bemötts välvilligt av departementschefen.

Vid sidan av ett bättre utnyttjande av den tillgängliga personalen är det också angeläget att öka personaluppsättningen för att få bort flaskhalsar i arbetsförmedlingsverksamheten.

Arbetsmarknadsstyrelsen har begärt 134 nya tjänster för förmedlingsverksamhet, yrkesvägledning och arbetsvård. Departementschefen föreslår utifrån sina relativt optimistiska antaganden om arbetsmarknaden under 1967 endast 37 nya tjänster för dessa uppgifter. Vi har i annat sammanhang föreslagit att tio nya tjänster tillföres arbetsvården. Enligt vår mening bör man räkna med möjligheten att arbetsmarknaden utvecklas på ett mindre gynnsamt sätt och att i så fall behovet av nya tjänster ökas. Regeringen bör vara uppmärksam härpå och förbereda åtgärder och i mån av behov skyndsamt framlägga förslag till riksdagen. Ökad personaltillgång kan komma att behövas inte minst för arbetskrävande och individuellt utformade insatser i syfte att hjälpa den rest av arbetslösa som kan komma att återstå

sedan de vanliga medlen utnyttjats (se nedan). Vi föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller dessa synpunkter.

Friställda

Samhället har redan nu en rad möjligheter att sörja för den friställda arbetskraften. Lokaliseringsstödet har till uppgift att — i de fall arbetskraften har sådan sammansättning att den endast med stor svårighet kan flyttas eller andra omständigheter föreligger — möjliggöra företagslokalisering till orter med överskott på arbetskraft. Beredskapsarbetena är till för att ge tillfällig sysselsättning åt arbetskraft, som även den är trögrörig, i trakter med konstant undersysselsättning. Sambandet mellan lokaliseringstöd och beredskapsarbeten är emellertid påtagligt. Genom den nya lokaliseringpolitiken har efterfrågan på beredskapsarbeten minskat. Det är en intressant iakttagelse som förtjänar beaktande inte minst med hänsyn till de stora kostnader som beredskapsarbetena för med sig.

När arbetskraften flyttar från mindre lönsamma till expanderande näringar innebär det en total vinst för samhället i dess helhet. Samhället förfogar över olika möjligheter att stimulera till rörlighet inom arbetskraften. Hit hör omskolning och annan utbildning, kontant hjälp i form av respension och utbildningsbidrag m. m. Det är angeläget att i nuvarande situation söka komplettera de lokaliseringpolitiska åtgärderna med förbättrade rörlighetsfrämjande medel. Inte minst gäller detta i förhållande till den äldre arbetskraften och kvinnorna.

Den äldre arbetskraften

Driftsinskränkningarna har kommit att i stor utsträckning drabba den äldre arbetskraften. Många av dem som friställs inom t. ex. textilbranschen har kommit så långt upp i åren att det är svårt att omplacera denna arbetskraft.

Det har visat sig att de äldre inte så lätt kan rekryteras till omskolningskurser. Ett väsentligt skäl härtill är att dessa kurser är förlagda på annan ort än hemorten. Ett annat skäl är utbildningstidens längd och det faktum att utbildningen inte automatiskt leder över till en anställning. För den äldre arbetskraften är av dessa skäl utbildning inom ett företag i regel att föredra. Denna kan nämligen ofta ske på hemorten och personen i fråga kan som regel utgå ifrån att utbildningen leder över i fast anställning inom företaget. Avgörande trygghetsskäl talar för att man från samhällets sida bör i större utsträckning satsa på företagsutbildningen.

Vid införandet av det statliga lokaliseringstödet gjordes en inskränkning i bidragsgivningen till företagsutbildningen. Statliga bidrag med visst belopp per elev och undervisningstimme utgår endast vid företagsutbildning inom det norra stödområdet. Enligt vår uppfattning bör man anknyta bidragsbestämmelserna till de regler som nu gäller för företagsutbildning av

handikappade. Det skulle innebära en ej oväsentlig förbättring av möjligheterna att hjälpa äldre personer till ny anställning.

Den kvinnliga arbetskraften

Vi har tidigare — se t. ex. motionerna I:678 och II:836 vid 1966 års riksdag — särskilt velat betona vikten av en samordning mellan de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och andra åtgärder av t. ex. socialpolitisk eller skattepolitisk natur, vilka påverkar förhållandena på arbetsmarknaden. Social- och skattepolitiska medel bör samverka med de arbetsmarknadspolitiska för att främja rekryteringen av kvinnor och underlätta för dem att stanna kvar i yrkeslivet, vilket är särskilt viktigt i detta sammanhang. Enligt vår uppfattning måste därför bl. a. regler för omskolningsbidrag till kvinnlig arbetskraft kompletteras med förbättrad barntillsyn och rimligare beskattning av de förvärvsarbetande gifta kvinnornas inkomster m. m. Härigenom får husmödrarna ökade möjligheter att välja mellan hemarbete och förvärvsarbete.

Arbetsförmedlingarna bör i större utsträckning än hittills medverka till att bryta ner de förlegade sociala konventioner som säger att en kvinna inte bör söka sig till »typiskt manliga yrken». När kvinnlig arbetskraft friställs har den numera ofta inget bättre alternativ än ett sådant yrke. Arbetsförmedlingarna har därför ett direkt intresse av att försöka förmå de sökande att pröva på anställning i sådana yrken. Många arbetsförmedlingar inser säkert det viktiga i denna uppgift.

Arbetsmarknadsutredningen föreslog 1965 ett slopande av den år 1964 införda bestämmelsen att makes grundbidrag vid omskolning skall reduceras med hänsyn till den andra makens inkomst. Utredningen ville dessutom att grundbidrag skulle utgå oreducerat då en hemskild eller frånskild uppbär underhållsbidrag. Dessa båda förslag avstyrktes av departementschefen i fjolårets proposition om arbetsmarknadspolitiken under motivering att han var tveksam huruvida de skulle leda till en ökad rekrytering av arbetskraft. Vi ställde oss i ovannämnda motioner positiva till utredningsförslagen. Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår i sin framställning om anslag för nästa budgetår att makes inkomst i regel inte skall medföra att grundbidraget reduceras. Härigenom skulle gifta kvinnor stimuleras till ökad förvärvsverksamhet.

Som vi tidigare framhållit innebär ett slopande av inkomstprövningen i nämnda fall krav på att oreducerat bidrag skall utgå jämväl när den bidragsberättigade uppbär änkepension, sjukpenning eller annan försäkringsersättning. Det kan nämligen med fog ifrågasättas om en kvinna skall få utbildningsbidraget sänkt när hon uppbär t. ex. en liten änkepension men inte när maken har betydande inkomster. Enligt vår uppfattning, vilken vi således framförde redan i fjol, bör inkomstprövningsreglerna beträffande grundbidraget bli föremål för översyn med syfte att stimulera kvinnorna till en

ökad förvärvsinsats under iakttagande av rättvisa i bedömningen av olika fall.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i årets petita föreslagit att den försöksverksamhet som påbörjades den 1 juli 1966 med näringshjälp till två eller flera handikappade som gemensamt startar ett företag skall utsträckas till att omfatta även ensamstående kvinnor som på grund av ålder eller lokal bundenhet är svårplacerade på arbetsmarknaden. Vi anser att en sådan försöksverksamhet skulle fylla en stor uppgift i vissa områden med utbredd kvinnlig arbetslöshet. Den redan startade försöksverksamheten bör således kompletteras med försöksverksamhet för denna kategori kvinnor. Verksamheten bör kunna igångsättas utan att — som inrikesministern föreslår — först behöva prövas av handikapputredningen. Vi vill därför tillstyrka arbetsmarknadsstyrelsens förslag.

Restarbetslösheten

Inom arbetsmarknadspolitikens ram skall den enskilde arbetstagaren ges nya möjligheter, när han på grund av företagsnedläggelser eller andra orsaker blivit friställd. Undan för undan har nya medel tagits i bruk för att effektivisera denna politik. Arbetsförmedling, rörelsestimulerande medel av olika slag, en omfattande omskolnings- och utbildningsverksamhet samt lokaliseringspolitiska åtgärder bidrar på olika sätt att ge den arbetslöse en ny chans.

Men trots denna förstärkning av de arbetsmarknadspolitiska resurserna är det risk för att det ändå kommer att bli kvar en rest av arbetslösa, som inte kan hjälpas med de medel som nu står till buds. Det är inte minst den äldre arbetskraften, människor som närmar sig pensionsåldern, som riskerar att falla utanför de vanliga åtgärderna. Omskolning och förflyttning till annan ort kan ibland av olika skäl inte komma i fråga, företagsutbildning på den egna orten är ofta men inte alltid en möjlig utväg.

Dessa människor kan emellertid inte lämnas ohjälpta. Samhället har både råd och skyldighet att tillse att de inte blir offer för rationaliseringsåtgärder och strukturförändringar inom industrien. Det är självklart att alla möjligheter i första hand bör tillvaratas för att ge även de äldre förutsättningar att försörja sig genom eget arbete. Men det kommer ändå att förekomma enstaka fall, inför vilka man står maktlös emedan de vanliga åtgärderna inte kan tillgripas. Antalet sådana fall torde vara ringa, men det utgör inte någon ursäkt för att lämna dem ohjälpta.

Kontanta bidrag är en utväg som måste tillgripas men helst endast under en övergångstid. De som uppnått 64 års ålder kan ju anhålla att utfå reducerad ålderspension, men detta kan innebära en helt otillräcklig försörjning, särskilt för dem som endast har folkpensionen att leva av. Vi anser därför att det bör bli möjligt att som en sista utväg bevilja förtidspension till sådan äldre arbetskraft, vars försörjningsproblem inte kan lösas genom

de vanliga arbetsmarknadspolitiska medlen. Ofta kommer det att gälla arbetstagare i så hög ålder att den för andra grupper med gynnsammare anställningsvillkor innebär att den ordinarie pensionsåldern uppnåts.

Förtidspension från folkpensioneringen kan enligt nu gällande villkor beviljas på grund av medicinska skäl. Vi anser att förtidspension efter grundlig prövning bör kunna medges även när det föreligger bristande försörjningsförmåga på grund av andra orsaker. Härigenom skulle försörjningsfrågan lösas även för dem som inte kan hjälpas med de vanliga åtgärderna: arbetstagare som friställs nära pensionsåldern eller personer — exempelvis hemmadöttrar och äldre fränskilda kvinnor — som på grund av hög ålder, bristande yrkesutbildning o. d. saknar försörjningsförmåga. Frågan bör enligt vår mening utredas och förslag om förändring av villkoren för erhållande av förtidspension från folkpensioneringen framläggas för riksdagen.

Under hänvisning till ovan anförd motivering hemställs,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

1. att arbetsmarknadsstyrelsen uppmanas ingå i förhandlingar med berörda organisationer rörande avtal om förlängning av varseltiden,

2. att Kungl. Maj:t med beaktande av motionens synpunkter uppmärksammat följer utvecklingen på arbetsmarknaden och vid behov framlägger förslag om nya tjänster för förmedlingsverksamhet, yrkesvägledning och arbetsvård,

3. förslag om en förbättring av statsbidragsgivningen till företagsutbildning av äldre arbetskraft, innebärande att statsbidrag skall utgå efter samma regler som för handikappade,

4. översyn av inkomstprövningsreglerna beträffande grundbidraget för omskolning i syfte att underlätta för de kvinnor som så önskar att erhålla yrkesinriktad utbildning,

5. förslag om en utvidgning av försöksverksamheten med näringshjälp till två eller flera handikappade som gemensamt startar ett företag till att omfatta även ensamstående kvinnor som på grund av ålder eller lokal bundenhet är svårplacerade på arbetsmarknaden.

Stockholm den 25 januari 1967

Bertil Ohlin (fp)

Manne Ståhl (fp)

Sven Wedén (fp)

Sven Antby (fp)

Elias Jönsson (fp)

Daniel Wiklund (fp)

i Ingemarsgården

i Stockholm

Ingemar Mundebo (fp)

Cecilia Nettelbrandt (fp)